

**Η ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΣΤΑΣΕΩΝ, ΓΝΩΣΕΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΝ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ
ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΚΑΙ ΧΩΡΙΣ
ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ**

**INVESTIGATING SECONDARY EDUCATION
TEACHERS' ATTITUDES, KNOWLEDGE, AND
PERCEPTIONS TOWARD THE INCLUSIVE EDUCATION
OF STUDENTS WITH AND WITHOUT SPECIAL
EDUCATIONAL NEEDS**

Maria K. Kyriakou
School Psychologist
(*B.A., M.A., M.Sc., Ph.d Candidate in Education*)
Mariakyriakou83@yahoo.gr

Nataly Loizidou Ieridou
Nataly Loizidou Ieridou
Assistant Professor of Psychology
Department of Psychology and Social Sciences
Frederick University

Περίληψη

Η παρούσα διατριβή εμπεριστατωμένα εξετάζει τις στάσεις, γνώσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ως προς την συνεκπαίδευση των μαθητών με και χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην Κύπρο. Στην έρευνα έγινε ποσοτική διερεύνηση σε σχολείο μελέτης περίπτωσης αλλά και Παγκύπρια με σκοπό την συλλογή των απόψεων των εκπαιδευτικών τόσο συγκεκριμένου σχολείου μελέτης περίπτωσης όσο και παγκύπρια. Ταυτόχρονα εφαρμόστηκε και ποιοτικός έλεγχος απόψεων διαμέσω συνεντεύξεων στο σχολείο μελέτης περίπτωσης στο Διευθυντή του Σχολείου, Βοηθό Διευθύντρια Υπεύθυνη Ειδικής Εκπαίδευσης, στην Σύμβουλο Επαγγελματικής Αγωγής αλλά και στην Συνδεδειγμένη Λειτουργό ούτως ώστε να υπάρχουν περισσότερες απόψεις όσον αφορά την συνεκπαίδευση μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες εντός σχολικού πλαισίου.

Λέξεις κλειδιά

Ένταξη, ενσωμάτωση, Μέση Εκπαίδευση, Εκπαιδευτικοί Μέσης Εκπαίδευσης, Ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Abstract

This thesis thoroughly examines the attitudes, knowledge and perceptions of secondary school teachers regarding the inclusion of students with and without special educational needs in Cyprus. In the research, a quantitative investigation was carried out in a case study school as well as in Cyprus in order to collect the opinions of the teachers either those that they were employed in the school that was the case study, but also all around Cyprus too. At the same time, a quality control of opinions was implemented through interviews in the case study school with the School Principal, Assistant Principal in charge of Special Education, the Vocational Education Counselor and the Liaison Officer in order to collect more information and opinions for the inclusive education in public schools in Cyprus.

Key words

Inclusion, Integration, Secondary Education, Secondary Education Educators, Special Educational Needs.

0. Εισαγωγή

Η παρούσα διδακτορική διατριβή πραγματεύεται θέματα που σχετίζονται με τις στάσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ενσωμάτωση παιδιών με ειδικές ανάγκες εντός σχολικού πλαισίου, αλλά και το είδος επιμόρφωσης που προτιμούν οι εκπαιδευτικοί να τύχουν για την καλύτερη προσέγγιση αυτών προς τους μαθητές. Επιπρόσθετα θα αναφερθούν οι ερευνητικές μέθοδοι που έχουν χρησιμοποιηθεί για την διερεύνηση της παρούσας μελέτης. Στα επόμενα κεφάλαια επιχειρείται να γίνει ανάλυση της εικόνας της ειδικής αγωγής ειδικότερα στην Κύπρο. Ταυτόχρονα θα γίνουν αναφορές σε διάφορα ζητήματα, φαινόμενα και τάσεις που αφορούν τις σχέσεις σχολείου, μαθητές, καθηγητές με παιδιά με ειδικές ανάγκες, όπως αυτά αναφέρονται μέσα από τη βιβλιογραφία.

1. Στόχος της έρευνας:

Απώτερος σκοπός αυτής της εργασίας είναι η διερεύνηση των απόψεων/αντιλήψεων αλλά και των γνώσεων των εκπαιδευτικών που κλήθηκαν να συμμετάσχουν στην παρούσα εργασία όσον αφορά την ανάγκη επιπλέον επιμόρφωσή τους στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση (για παράδειγμα εκπαιδευτικών στρατηγικές, διδακτικών μεθόδων, μεθοδολογία, προσέγγιση, διαχείριση προβλημάτων στην τάξη, εκπαιδευτική νομοθεσία, καινοτόμες δράσεις κοκ(και ούτε καθεξίς). Αρχικά στην διερευνητική εργασία είχε σκοπό να διερευνηθούν οι στάσεις και οι απόψεις/αντιλήψεις ενός ευρύτερου πληθυσμού εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στην συνέχεια θα επιλεχθούν εκπαιδευτικοί από ένα Γυμνάσιο της Επαρχίας Λάρνακας για εμβάθυνση και διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων.

1.1. Στόχοι της έρευνας είναι:

- A) Η διερεύνηση των στάσεων των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε σχέση με τα ακόλουθα θέματα:
- 1) Μειονεκτήματα και πλεονεκτήματα της συνεκπαίδευσης
 - 2) Επαγγελματική επάρκεια των εκπαιδευτικών μέσης εκπαίδευσης για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν κατά την εφαρμογή προγραμμαμάτων συνεκπαίδευσης παιδιών με και χωρίς ειδικές ανάγκες
 - 3) Εντοπισμός των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας ως προς τις δυνατότητες μάθησης και εκπαίδευσης των παιδιών με ειδικές ανάγκες εντός γενικού σχολείου (ποιοι είναι δηλαδή καταρτισμένοι, ποιοι έχουν τύχει κάποιας εκπαίδευσης)
 - 4) Προσαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού και τροποποιήσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας με στόχο την εκπαίδευση των παιδιών με ειδικές ανάγκες.
- B) Διερεύνηση της διαφοροποίησης των στάσεων των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ως προς τη συνεκπαίδευση με βάση την προϋπηρεσία τους στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, την προηγούμενη διδακτική εμπειρία σε μαθητές με ειδικές ανάγκες και την επιμόρφωσή τους σε θέματα ειδικής εκπαίδευσης.
- Γ) Η διερεύνηση των στάσεων των μαθητών γυμνασίου προς τους μαθητές με ειδικές ανάγκες και προς τη συνεκπαίδευσή τους με μαθητές με ειδικές ανάγκες καθώς και την άποψή τους για την εφαρμογή της συνεκπαίδευσης παιδιών με και χωρίς ειδικές ανάγκες.
- Δ) Σχεδιασμός και υλοποίηση παρεμβατικού προγράμματος όπου σκοπός ήταν και η ανάπτυξη και πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος παρέμβασης σε εκπαιδευτικούς μέσης εκπαίδευσης στο σχολείο μελέτης περίπτωσης

Βασική επιδίωξη του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας (Υ.Π.Π.Α.Ν) στην Κύπρο σήμερα αποτελεί την διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης και συμμετοχής όλων των παιδιών στην εκπαίδευση χωρίς να υπάρχουν διακρίσεις και οι οποιοδήποτε αποκλεισμοί. Το Υπουργείο φαίνεται να αντιλαμβάνεται, να αναγνωρίζει τον όρο της διαφορετικότητας και τα δικαιώματα των παιδιών αυτών αλλά σημαντικό να αναφερθεί ότι για να επιτευχθεί αυτό εντός σχολικού πλαισίου στην Κύπρο χρήζει μεγάλης βελτίωσης και ανάπτυξης αλλά και εκσυγχρονισμού. Το ίδιο του Υπουργείο στηρίζει αυτά τα παιδιά προσπαθώντας εντός σχολικού πλαισίου να τους παρέχει όσο αυτό επιτρέπεται τις άμεσες εκπαιδευτικές τους ανάγκες παρέχοντας τους την ευκαιρία στην ακαδημαϊκή και κοινωνική τους ανάπτυξη ούτως ώστε να μπορέσουν να προσαρμοστούν στο σχολικό περιβάλλον και να καταφέρουν να κοινωνικοποιηθούν με τους συμμαθητές τους (Messiou, 2016).

«Το απόλυτο όραμα για τα συστήματα εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς είναι να διασφαλιστεί ότι παρέχονται σε όλους τους μαθητές κάθε ηλικίας ουσιαστικές, υψηλής ποιότητας εκπαιδευτικές ευκαιρίες στην τοπική τους κοινότητα, μαζί με τους φίλους και τους συνομηλίκους τους» (Easnie, 2015).

Τέλος, το παρόν άρθρο εστιάστηκε στην ερευνητική διαδικασία που έγινε σε εκπαιδευτικούς μέσης εκπαίδευσης όσον αφορά την ένταξη παιδιών με ειδικές ανάγκες εντός σχολικού πλαισίου. Επιλέχθηκαν τυχαία 211 εκπαιδευτικοί Παγκύπριας εμβέλειας αλλά και 50 εκπαιδευτικοί Γυμνασίου όπου ήταν και η μελέτη περίπτωσης για τον σκοπό της Διδακτορικής έρευνας όπου αφορούσε την ένταξη παιδιών/μαθητών με ειδικές ανάγκες εντός σχολικού πλαισίου.

2. Μέθοδος

2.1. Διαδικασία Έρευνας

Στην παρούσα μελέτη η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε ήταν η ποσοτική ερευνητική διαδικασία αφού είναι μια μέθοδος που χρησιμοποιείται ευρέως σε εκπαιδευτική έρευνα (Πεδιατίδης, 2009). Η παρούσα έρευνα εστιάστηκε και σε Διερευνητική έρευνα (Exploratory Research) αφού είναι η έρευνα που έχει ως στόχο την προσέγγιση νέων φαινομένων, δηλαδή ένα θέμα που δεν έχει μελετηθεί προηγουμένως.

2.2. Εργαλεία και Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων

Για την παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκαν δύο φάσεις. Αρχικά η πρώτη φάση πραγματοποιήθηκε έρευνα επισκόπησης όπου χρησιμοποιήθηκε εργαλείο με ερωτήσεις κλειστού τύπου. Η έρευνα επισκόπησης έχει ως σκοπό να συλλέξει πληροφορίες από τους συμμετέχοντες (εκπαιδευτικοί) για τον εαυτό τους, τις στάσεις, τις πεποιθήσεις τους τα δημογραφικά τους στοιχεία (ηλικία, φύλο, οικογενειακή κατάσταση, ηλικία, χρόνια υπηρεσίας, σπουδές/επιπλέον πτυχία/εξειδίκευση), (Cohen, Manion & Morriss, 2011).

Το δεύτερο επίπεδο της έρευνας πραγματοποιήθηκε με το εργαλείο της πρώτης φάσης αλλά και με επιπλέον ερωτηματολόγια τα οποία θεωρήθηκαν κατάλληλά για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας και για την καλύτερη ενίσχυση των δεδομένων (δηλαδή τις πεποιθήσεις, στάσεις και δημογραφικά στοιχεία του κάθε συμμετέχοντα). Η 2^η φάση της ερευνητικής αυτής διαδικασίας αφορούσε ένα συγκεκριμένο σχολείο της Επαρχίας Λάρνακας με 50 εκπαιδευτικούς οι οποίοι εργάζονται εκεί αλλά και σε ένα ευρύτερο πληθυσμό εκπαιδευτικών μέσης εκπαίδευσης, πιο συγκεκριμένα θα ζητηθεί να είναι εκπαιδευτικοί που υπηρετούν σε Γυμνάσια, αφού ο τρόπος εκπαίδευσης μαθητών με ειδικές ανάγκες στις άλλες βαθμίδες (Λύκεια, Τεχνικές Σχολές και Εσπερινό), διαφοροποιείται. Πρέπον θεωρήθηκε η συμμετοχή επιπλέον 200 (221 τελική συμμετοχή) εκπαιδευτικών Γυμνασίου. Η διαδικασία συμμετοχής των εκπαιδευτικών ήταν μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας για την καλύτερη διερεύνηση απόψεων, αντιλήψεων ως προς το θέμα της παρούσας έρευνας.

2.2.1. Μελέτη περίπτωσης σχολείου: πληροφορίες συμμετέχοντων εκπαιδευτικών/ Δημογραφικά στοιχεία συμμετέχοντων εκπαιδευτικών από το Γυμνάσιο-Μελέτη Περίπτωση

Στον Πίνακα 1 αναφέρονται συνοπτικά τα δημογραφικά στοιχεία όλων των εκπαιδευτικών από το οποίο έλαβαν μέρος στην παρούσα έρευνα από το σχολείο μελέτη περίπτωσης.

Πίνακας 1

		Count	Column N %
Φύλο	Άνδρας	15	30.0%
	Γυναίκα	35	70.0%
Οικογενειακή Κατάσταση	Άγαμος	16	33.3%
	Έγγαμος	32	66.7%
Ηλικία	Κάτω από 30	0	0.0%
	31-40	16	32.0%
	41-50	14	28.0%
	51-60	16	32.0%
	Πάνω από 60	4	8.0%
Χρόνια υπηρεσίας στην εκπαίδευση	1-10	17	34.0%
	11-20	16	32.0%
	21 +	17	34.0%
Εκτός από το βασικό πτυχίο τι άλλες σπουδές έχετε κάνει;	Σεμινάρια σχετικά με θέματα παιδιών με ειδικές ανάγκες	7	15.6%
	Μεταπτυχιακό	26	57.8%
	Άλλο πτυχίο ΑΕΙ/ΤΕΙ	3	6.7%
	Μεταπτυχιακές σπουδές στην Ειδική Αγωγή	1	2.2%
	Διδακτορικό Επιμόρφωση σχετική με την ειδική αγωγή πάνω 400 ώρες	2	4.4%
	Άλλο	6	13.3%
Έχετε προηγούμενη διδακτική εμπειρία με μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και δυνατότητες;	Όχι	20	40.0%
	Ναι	30	60.0%

Σε ποιο επίπεδο θα κατατάσσατε τις γνώσεις που έχετε σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και δυνατότητες;	Βασικό	17	34.7%
	Μέτριο	15	30.6%
	Καλό	15	30.6%
	Πολύ Καλό	1	2.0%
	Άριστο	1	2.0%
Λειτουργούν δομές φοίτησης μαθητών με ειδικές ανάγκες στη σχολική σας μονάδα;	Όχι	12	24.5%
	Ναι	37	75.5%
a. Ομάδα = Μελέτη Περίπτωσης			

2.2.2. Παγκύπριο Δείγμα Εκπαιδευτικών

Στον πίνακα 2 παρουσιάζεται η κατανομή των απαντήσεων/δημογραφικά στοιχεία συγκεκριμένα, από τους 171 ερωτηθέντες, οι 37 με ποσοστό 21,6%, ήταν άντρες, ενώ οι 134 με ποσοστό 78,4%, ήταν γυναίκες. Τα δεδομένα αυτά απεικονίζονται στο παρακάτω διάγραμμα ποσοστών.

Πίνακας 2: Παγκύπριο Δείγμα

		Count	Column N %
Φύλο	Άνδρας	37	21.6%
	Γυναίκα	134	78.4%
Οικογενειακή Κατάσταση	Άγαμος	52	30.8%
	Έγγαμος	117	69.2%
Ηλικία	Κάτω από 30	12	7.0%
	31-40	67	39.2%
	41-50	69	40.4%
	51-60	18	10.5%
	Πάνω από 60	5	2.9%
Χρόνια υπηρεσίας στην εκπαίδευση	1-10	84	49.7%
	11-20	54	32.0%
	21 +	31	18.3%

Εκτός από το βασικό πτυχίο τι άλλες σπουδές έχετε κάνει;	Σεμινάρια σχετικά με θέματα παιδιών με ειδικές ανάγκες	16	9.9%
	Μεταπτυχιακό	103	63.6%
	Άλλο πτυχίο ΑΕΙ/ΤΕΙ	5	3.1%
	Μεταπτυχιακές σπουδές στην Ειδική Αγωγή	18	11.1%
	Διδακτορικό Επιμόρφωση σχετική με την ειδική αγωγή πάνω 400 ώρες	3	1.9%
	Άλλο	17	10.5%
Έχετε προηγούμενη διδακτική εμπειρία με μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και δυνατότητες;	Όχι	50	29.4%
	Ναι	120	70.6%
Σε ποιο επίπεδο θα κατατάσσατε τις γνώσεις που έχετε σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και δυνατότητες;	Βασικό	53	31.0%
	Μέτριο	38	22.2%
	Καλό	39	22.8%
	Πολύ Καλό	31	18.1%
	Άριστο	10	5.8%
Λειτουργούν δομές φοίτησης μαθητών με ειδικές ανάγκες στη σχολική σας μονάδα;	Όχι	59	34.9%
	Ναι	110	65.1%

Ομάδα = Παγκύπρια

2.2.3. Ερευνητικά εργαλεία

Ερωτηματολόγιο και Συνεντεύξεις

Το μέσο συλλογής δεδομένων το οποίο επιλέχθηκε ως κατάλληλο για τον σκοπό της παρούσας εργασίας είναι το ερωτηματολόγιο του Stephan Kielblock (2018) «Attitudes towards Inclusive Education for All» (Questionnaire in English Language IEFA-EN) με ορισμένες αλλαγές. (Avramidis & Kalyva, 2007; Γκουντούλα, 2017; Τσακνάκη, 2014). Σκοπός του ερωτηματολογίου ήταν η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών όσον αφορά την συμπερίληψη μαθητών με ειδικές ανάγκες εντός σχολικών πλαισίου. Επιπρόσθετα η συγκεκριμένη κλίμακα βασίστηκε σε μεγάλη βιβλιογραφική έρευνα, αλλά και σε ερωτηματολόγια διαφόρων άλλων ερευνών, τους των Σούλη (2002), Τσακνάκη (2014).

Σημαντική διαφάνηκε να είναι και η προσωπική συνέντευξη (χρησιμοποιήθηκε το ίδιο ερωτηματολόγιο συνέντευξης τόσο στην Συνδεδειγμένη Λειτουργία, Διευθυντή αλλά και υπεύθυνη Β.Δ. Υπεύθυνη Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του Σχολείου) τόσο του ίδιου του Διευθυντή του συγκεκριμένου σχολείου όσο και της Βοηθού Διευθύντριας η οποία είναι υπεύθυνη για το πρόγραμμα της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Τέλος, χρησιμοποιήθηκε και το έντυπο αναστοχασμού αλλά και προσωπική συνέντευξη όπου οι ερωτήσεις είχαν βάση το έντυπο αναστοχασμού και σκοπό είχε να δώσει την ευκαιρία οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί να δώσουν επιπρόσθετες πληροφορίες (Έντυπο Αναστοχασμού Συνδεδειγμένης Λειτουργίας Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (Χαραλαμπος, 2020). Κάποιες ενδεικτικές ερωτήσεις από τους δύο θεματικούς άξονες του πρωτοκόλλου της συνέντευξης είναι οι ακόλουθες:

2.2.4. Πρωτόκολλο συνέντευξης με Συνδεδειγμένη Λειτουργία Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΛΕΑΕ) Διευθυντή, Βοηθό Διευθύντρια, Σύμβουλο (ΣΕΑ) αλλά και Εκπαιδευτικών που βρίσκονται στο πρόγραμμα στηρίξεων παιδιών με ειδικές ανάγκες. Ημιδομημένη συνέντευξη

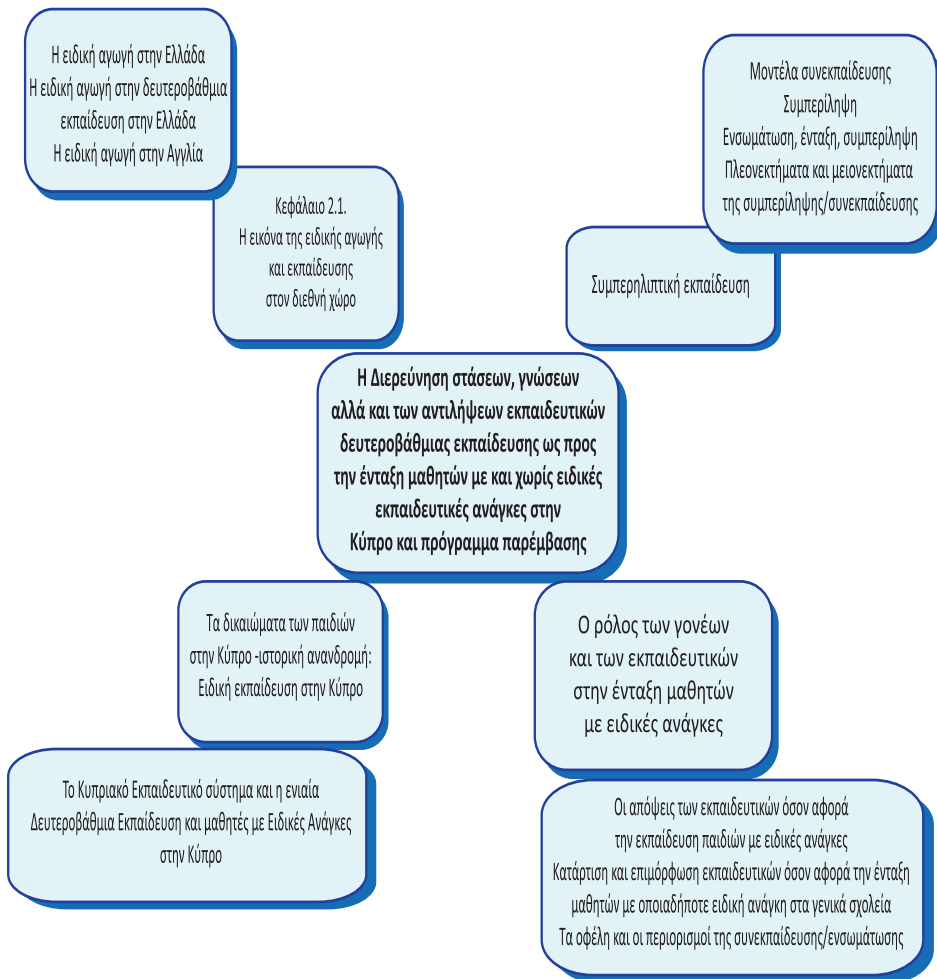
1. Πιστεύετε ότι ο θεσμός της συμπερίληψης εφαρμόζεται στα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης στην Κύπρο;
2. Θεωρείτε ότι υπάρχουν κάποια στοιχεία που δυσχεραίνουν τη διαδικασία εφαρμογής της συμπεριληπτικής φιλοσοφίας; Αν ναι ποια;
3. Πως θεωρείτε ότι τα εμπόδια αυτά θα μπορούσαν να ξεπεραστούν;
4. Ποια πιστεύετε ότι είναι η θέση του διευθυντή ενός σχολείου Μέσης Εκπαίδευσης στην εφαρμογή της συμπεριληπτικής φιλοσοφίας;
5. Ποιος θεωρείται ότι είναι ο δικός σας ρόλος στην εφαρμογή της συμπερίληψης;
6. Αντιμετωπίζετε κάποια προβλήματα στην προσπάθεια για προώθηση της συμπερίληψης; Αν ναι ποια;
7. Πως θα μπορούσαν να ξεπεραστούν;
8. Ποιοι παράγοντες θα μπορούσαν να συμβάλουν σε μια τέτοια προσπάθεια

Πριν από την διεξαγωγή της συνέντευξης οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί ενημερώθηκαν για το θέμα της συνέντευξης τους και το σκοπό της συγκεκριμένης μελέτης/εργασίας σε προσωπικό επίπεδο. Τονίστηκε ταυτόχρονα ότι θα υπάρξει η ανωνυμία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων τους αφού δεν θα χρησιμοποιείτο πουθενά το όνομα τους. Σκοπός ήταν οι συμμετέχοντες να αισθανθούν άνεση και να απαντήσουν τις ερωτήσεις. Τέλος, για τη λεπτομερή καταγραφή των συζητήσεων που διαδραματίστηκαν με σκοπό την παρούσα εργασία, χρησιμοποιήθηκε καταγραφή των απαντήσεων τους (Creswell, 2014). Οι συνεντεύξεις διήρκεσαν περίπου 30 λεπτά.

3. Αποτελέσματα ποσοτικών δεδομένων

Το επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα τα οποία προέκυψαν από την επεξεργασία των πρωτογενών δεδομένων τα οποία συλλέχθηκαν με την βοήθεια των ερωτηματολογίων. Για τον σκοπό ανάλυσης δεδομένων για την παρούσα έρευνας διατριβής διδακτορικού επιπέδου πραγματοποιήθηκε στατιστική ανάλυση των ερωτηματολογίων που χρησιμοποιήθηκαν με τη χρήση του στατιστικού πακέτου (SPSS).

Ταυτόχρονα πιο κάτω παρουσιάζονται σε θεματικό χάρτη τα θέματα αλλά και υποθέματα της παρούσας ερευνητικής διαδικασίας με σκοπό την αποτύπωση αλλά και κατανόηση των αποτελεσμάτων τα οποία παρουσιάζονται επίσης παρακάτω.

3.1. Παγκύπριο Δείγμα και Μελέτης Περίπτωσης

Στον πιο κάτω Πίνακα 3 αναφέρονται οι απαντήσεις των συμμετέχοντων εκπαιδευτικών του σχολείου μελέτης περίπτωσης όσον αφορά τις δικές τους εμπειρίες στην εκπαίδευση με μαθητές με ειδικές ικανότητες εντός σχολικού πλαισίου.

Πίνακας 3: Παγκύπριο Δείγμα και Μελέτης Περίπτωσης

	Mean	Median	Std. Deviation	Var.	Min.	Max.
Δικαίωμα στη συμπεριληπτική εκπαίδευση, εφικτότητα & πλεονεκτήματα της	3.84	3.88	0.60	0.37	1.50	5.00
Θετικές επιδράσεις συμπεριληπτικής εκπαίδευσης για τα παιδιά με ΕΕΑ	3.16	3.25	0.65	0.43	1.00	5.00
Αρνητικές επιδράσεις συμπεριληπτικής εκπαίδευσης στο εκπαιδευτικό έργο	2.71	2.67	0.76	0.57	1.00	5.00
Δυσκολίες από την ένταξη παιδιών ΕΕΑ σε κανονική τάξη	3.34	3.50	0.76	0.58	1.00	5.00
Ανάγκη για έρευνα & εκπαίδευση σχετικά με την συμπεριληπτική εκπαίδευση	3.98	4.00	0.74	0.55	1.00	5.00
Υποστήριξη της μη ένταξης παιδιών με ΕΕΑ σε γενική τάξη, για το εκπαιδευτικό έργο	2.53	2.67	0.79	0.62	1.00	5.00
Πλεονεκτήματα της μη εφαρμογής της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, για τα παιδιά με ΕΕΑ	3.24	3.00	0.83	0.68	1.00	5.00
Αναγκαιότητα επιπλέον δομών σε ένα γενικό σχολείο στο οποίο εφαρμόζεται συμπεριληπτική εκπαίδευση	3.93	4.00	0.68	0.46	1.00	5.00
Εμπόδια στην εφαρμογή της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης	3.35	3.43	0.68	0.47	1.00	5.00
Δυσκολίες της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης	3.39	3.40	0.76	0.58	1.00	5.00
Αρνητικές στάσεις μαθητών στη συμπεριληπτική εκπαίδευση	2.72	2.50	0.96	0.91	1.00	5.00
Υψηλό φορτίο εκπαιδευτικού έργου	3.77	4.00	0.84	0.71	1.00	5.00
Κινητοποίηση για Επιμόρφωση	3.74	3.79	0.74	0.55	1.50	5.00
Κίνητρο επιμόρφωσης: Αυτοβελτίωση	3.94	4.00	0.83	0.68	1.67	5.00
Κίνητρο επιμόρφωσης: Ικανοποίηση προσωπικών στόχων	3.32	3.40	0.98	0.96	1.00	5.00

Κίνητρο επιμόρφωσης: Διευκόλυση εκπαιδευτικού έργου	4.04	4.00	0.84	0.71	1.00	5.00
Επιθυμία επιπρόσθετης εκπαίδευσης	3.32	3.33	0.35	0.12	1.67	5.00
Επιθυμία εκπαίδευσης στην Ειδική Αγωγή	3.68	3.71	0.76	0.58	1.25	5.00
Επιθυμία εκπαίδευσης στην σύνδεση σχολείου - κοινωνίας	3.68	3.89	0.97	0.94	1.22	5.00
Επιθυμία εκπαίδευσης σε σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθόδους	3.78	3.88	0.87	0.77	1.00	5.00
Επιθυμία εκπαίδευσης στη διοίκηση της εκπαίδευσης	3.30	3.33	1.04	1.07	1.00	5.00
Επιθυμία εκπαίδευσης στις νέες τεχνολογίες	4.00	4.00	0.99	0.97	1.00	5.00

Στον Πίνακα 4 αναφέρονται τα αποτελέσματα απαντήσεων συνολικού δείγματος όσον αφορά την συνεκπαίδευση παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ικανότητες εντός σχολικού πλαισίου

Πίνακας 4: Κατανομή Μεταβλητών στο Συνολικό Δείγμα

	Z Skewness	Yes	Z Kurtosis	Yes
Φύλο	-7.678	NO	-1.304	YES
Ηλικία	-4.907	NO	-4.124	NO
Χρόνια υπηρεσίας στην εκπαίδευση	2.506	YES	-0.386	YES
Εκτός από το βασικό πτυχίο τι τις σπουδές έχετε κάνει;	2.793	YES	-3.836	NO
Έχετε προηγούμενη διδακτική εμπειρία με μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και δυνατότητες;	8.098	NO	2.043	YES
Σε ποιο επίπεδο θα κατατάσσατε τις γνώσεις που έχετε σχετικά με την εκπαίδευση παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και δυνατότητες;	-4.792	NO	-4.270	NO
Λειτουργούν δομές φοίτησης μαθητών με ειδικές ανάγκες στη σχολική τις μονάδα;	2.709	YES	-2.568	YES
Ποιά μέθοδο θεωρείτε καταλληλότερη για τη διεξαγωγή εκπαιδευτικών προγραμμάτων; Εισηγήσεις και διαλέξεις	-1.546	YES	-0.176	YES
Ποιά μέθοδο θεωρείτε καταλληλότερη για τη διεξαγωγή εκπαιδευτικών προγραμμάτων; Ομάδες εργασίας	-3.002	YES	-0.701	YES
Ποιά μέθοδο θεωρείτε καταλληλότερη για τη διεξαγωγή εκπαιδευτικών προγραμμάτων; Συζήτηση προβλημάτων που παρουσιάζονται στην τάξη	-5.209	NO	2.433	YES

Ποιά μέθοδο θεωρείτε καταλληλότερη για τη διεξαγωγή εκπαιδευτικών προγραμμάτων; Βιωματικές εκπαιδευτικές τεχνικές	-7.119	NO	3.210	YES
Ποιά μέθοδο θεωρείτε καταλληλότερη για τη διεξαγωγή εκπαιδευτικών προγραμμάτων; Πρακτική άσκηση στον εργασιακό χώρο	-6.963	NO	3.269	YES
Πόσο συχνά θεωρείτε ότι θα έπρεπε να παρακολουθείτε προγράμματα επιμόρφωσης;	-0.721	YES	-4.100	NO
Πόσο χρόνο θα διαθέτατε σε προγράμματα εκπαίδευσης ανά έτος;	-1.500	YES	-2.240	YES
Δικαίωμα στη συμπεριληπτική εκπαίδευση, εφικτότητα & πλεονεκτήματα της	-2.515	YES	2.072	YES
Θετικές επιδράσεις συμπεριληπτικής εκπαίδευσης για τα παιδιά με ΕΕΑ	-1.138	YES	1.917	YES
Αρνητικές επιδράσεις συμπεριληπτικής εκπαίδευσης στο εκπαιδευτικό έργο	0.307	YES	-0.518	YES
Δυσκολίες από την ένταξη παιδιών ΕΕΑ σε κανονική τάξη	-2.658	YES	-0.581	YES
Ανάγκη για έρευνα & εκπαίδευση σχετικά με την συμπεριληπτική εκπαίδευση	-5.372	NO	4.359	NO
Υποστήριξη τις μη ένταξης παιδιών με ΕΕΑ σε γενική τάξη, για το εκπαιδευτικό έργο	0.912	YES	-0.939	YES
Πλεονεκτήματα τις μη εφαρμογής τις συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, για τα παιδιά με ΕΕΑ	-0.527	YES	-0.572	YES
Αναγκαιότητα επιπλέον δομών σε ένα γενικό σχολείο στο οποίο εφαρμόζεται συμπεριληπτική εκπαίδευση	-3.731	NO	2.750	YES
Εμπόδια στην εφαρμογή τις συμπεριληπτικής εκπαίδευσης	-1.753	YES	-0.099	YES
Δυσκολίες της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης	-1.220	YES	-0.907	YES
Αρνητικές στάσεις μαθητών στη συμπεριληπτική εκπαίδευση	2.459	YES	-0.660	YES
Υψηλό φορτίο εκπαιδευτικού έργου	-2.948	YES	0.581	YES
Κινητοποίηση για Επιμόρφωση	-1.297	YES	-0.325	YES
Κίνητρο επιμόρφωσης: Αυτοβελτίωση	-3.032	YES	-1.446	YES
Κίνητρο επιμόρφωσης: Ικανοποίηση προσωπικών στόχων	-2.141	YES	0.046	YES

Κίνητρο επιμόρφωσης: Διευκόλυση εκπαιδευτικού έργου	-4.851	NO	1.241	YES
Επιθυμία επιπρόσθετης εκπαίδευσης	0.095	YES	11.202	NO
Επιθυμία εκπαίδευσης στην Ειδική Αγωγή	-1.796	YES	-0.828	YES
Επιθυμία εκπαίδευσης στην σύνδεση σχολείου – κοινωνίας	-4.023	NO	-0.442	YES
Επιθυμία εκπαίδευσης σε σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθόδους	-3.964	NO	0.218	YES
Επιθυμία εκπαίδευσης στη διοίκηση της εκπαίδευσης	-1.650	YES	-1.671	YES
Επιθυμία εκπαίδευσης τις νέες τεχνολογίες	-4.604	NO	-0.154	YES

4. Αποτελέσματα ποιοτικών δεδομένων μέσω συνέντευξη

Με βάση τον σκοπό της διδακτορικής έρευνας που διεξήχθη πραγματοποιήθηκαν και κάποιες συνεντεύξεις- ποιοτικά δεδομένα. Η ανάλυση των δεδομένων αυτών έδωσαν άλλο νόημα στην όλη διαδικασία της έρευνας. Ουσιαστικά στην παρούσα ανάλυση έγινε εστίαση σε εκείνα τα δεδομένα που είναι σχετικά με το θέμα το οποίο μελετά και, ειδικότερα, σε εκείνα που είναι κατάλληλα για την απάντηση των ερευνητικών του ερωτημάτων (Braun και Clarke, 2012).

Τα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας θα κατηγοριοποιηθούν με σκοπό την πιο ξεκάθαρη ανάλυση τους.

Γενικές πληροφορίες για τους εκπαιδευτικούς που πήραν μέρος στην εργασία. Οι Εκπαιδευτικοί που επιλέχθηκαν αλλά και ήταν θετικοί να συνεργαστούν στην παρούσα εργασία ήταν τέσσερις. Δέχθηκαν για συνεργασία ο Διευθυντής του Σχολείου, η Βοηθός Διευθύντριας Υπεύθυνη της Ειδικής Εκπαίδευσης, η Σύμβουλος Επαγγελματικής Αγωγής του σχολείου μελέτης περίπτωσης και η Συνδεδειγμένη Λειτουργός του συγκεκριμένου σχολείου. Οι εκπαιδευτικοί που έλαβαν μέρος ήταν ένας άντρας και τρεις γυναίκες.

Δια μέσω των απαντήσεων των εκπαιδευτικών φάνηκε ότι υπήρξε έντονη συμφωνία ως προς το κομμάτι της Ένταξης όλων των παιδιών ανεξαρτήτως ιδιαιτεροτήτων εντός γενικού σχολείου αφού και οι τέσσερις εκπαιδευτικοί φαίνεται ότι συμφωνούν με τη συνεκπαίδευση και ένταξη μαθητών με και χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, άλλα και οι τέσσερις ανέφεραν ότι συμφωνούν όσον αφορά την κοινωνικοποίηση τους.

Στο πρώτο ερώτημα του Πρωτοκόλλου συνέντευξης όπου χρησιμοποιήθηκε όπου ρωτούσε για τον θεσμό της συμπερίληψης αν εφαρμόζεται στα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης η Βοηθός Διευθύντρια και η Σύμβουλος Επαγγελματικής Αγωγής ανέφερε ότι «εφαρμόζεται», ενώ ο Διευθυντής ανέφερε ότι «γίνεται προσπάθεια, υπάρχουν πρακτικές δυσκολίες και ότι οι αποφάσεις είναι ανεφάρμοστες» και ανέφερε χαρακτηριστικά ότι «γίνεται προσπάθεια και

με σεβασμό προς το συμφέρον του παιδιού», ενώ η Συνδεδειγμένη Λειτουργός ανέφερε χαρακτηριστικά «δεν θα το έλεγα».

Όσον αφορά τα στοιχεία που δυσχεραίνουν την διαδικασία εφαρμογής της συμπεριληπτικής φιλοσοφίας αρχικά η Βοηθός Διευθύντρια Υπεύθυνη της Ειδικής Εκπαίδευσης ανέφερε χαρακτηριστικά ότι διαφαίνεται από τα χρόνια εμπειρίας της ότι «διαφέρει ανάλογα της περίπτωσης του μαθητή, εντάσσονται κυρίως για κοινωνικούς λόγους και δεν αναμένουν ακαδημαϊκά αποτελέσματα οι οικογένειες». Ενώ η Συνδεδειγμένη Λειτουργός ανέφερε ότι «δυσχεραίνει την διαδικασία ένταξης τα ταμπού της κοινωνίας, των οικογενειών αλλά και ο μεγάλος φόρτος των εκπαιδευτικών». Η Σύμβουλος Επαγγελματικής Αγωγής επισήμανε χαρακτηριστικά ότι δυσχεραίνει το κομμάτι της ένταξης «το επίπεδο των μαθητών, μεγάλος αριθμός μαθητών στις τάξεις, κοινωνικό επίπεδο των μαθητών αλλά και ανωριμότητα των μαθητών». Τέλος ο Διευθυντής του Σχολείου χαρακτηριστικά είπε «οι ίδιοι οι μαθητές ή και οι γονείς τους χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες μπορεί και βάζουν εμπόδια στην ένταξη παιδιών με ειδικές ανάγκες αφού διαμαρτύρονται έντονα για την καθυστέρηση διδασκαλίας όλης της ύλης και επισήμανε την άποψη του ότι ίσως θα ήταν καλύτερα τα παιδιά με ειδικές ανάγκες να εντάσσονται σε ξεχωριστή τάξη σε μικρότερα γκρουπ».

Όσον αφορά τα εμπόδια που υπάρχουν και πως θα μπορούσαν να ξεπεραστούν η Β.Δ. (Βοηθός Διευθύντρια) ανέφερε χαρακτηριστικά ότι «δεν υπάρχει διαφοροποιημένο υλικό και νομικά δεν μπορεί να διαφοροποιηθεί», η Σ.Λ. (Συνδεδειγμένη Λειτουργός) επισήμανε την αναγκαιότητα προγραμμάτων υποβοήθησης της συμπερίληψης, βιωματικά εργαστήρια, ομιλίες, παρεμβάσεις σε εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς. Ο Διευθυντής ανέφερε «πρέπει να υπάρξει σεβασμός και στα άλλα παιδιά», τέλος η ΣΕΑ (Σύμβουλος Επαγγελματικής Αγωγής) ανέφερε ότι δύσκολα μπορεί να ξεπεραστούν τα εμπόδια στο Δημόσιο Σχολείο.

Όσον αφορά το σχετικό ερώτημα για την θέση του Διευθυντή στην εφαρμογή της συμπεριληπτικής φιλοσοφίας η Β.Δ. ανέφερε ότι όλες οι αποφάσεις περνούν από δικιά του έγκριση. Ενώ η Σ.Λ. ανέφερε ότι η θέση του Διευθυντή είναι καίρια, αφού είναι ένας σημαντικός ρόλος όπου επηρεάζει και τον καθηγητικό σύλλογο και δίνει και κατευθυντήριες γραμμές. Η ΣΕΑ ανέφερε ότι ο ρόλος του είναι συμβουλευτικός, υποστηρικτικός και καθοδηγητικός για την ομαλή ένταξη στην συμπερίληψη. Και τέλος ο ίδιος ο Διευθυντής ανέφερε ότι όλα στο σχολείο γίνονται με την έγκριση του εκάστοτε Διευθυντή και όλοι οι εκπαιδευτικοί ακολουθούν τις οδηγίες που δίδονται από την έναρξη της σχολικής χρονιάς, ενώ επισήμανε ότι η διδασκαλία και το πρόγραμμα είναι καθαρά ευθύνη του καθηγητικού συλλόγου.

Το ερώτημα το οποίο αφορούσε τον ρόλο του καθενός η Β.Δ. χαρακτηριστικά ανέφερε ότι ξεκάθαρα ακολουθεί και εφαρμόζει την νομοθεσία. Ενώ η Σ.Λ. επισήμανε τον δικό της ρόλο ότι είναι συμβουλευτικός, καθοδηγητικός. Παρακολουθεί μόνο παιδιά που είναι ενταγμένα σε προγράμματα ειδικής εκπαίδευσης στο σχολείο και που θεωρούνται παιδιά με ειδικές ανάγκες, στηρίζει, ενδυναμώνει γονείς και συμβουλεύει εκπαιδευτικούς πως να εντάξουν

και να προσαρμόσουν παιδιά με ειδικές ανάγκες εντός σχολικού πλαισίου. Ενώ η ΣΕΑ ανέφερε ότι και ο ρόλος της είναι συμβουλευτικός, υποστηρικτικός και καθοδηγητικός για την ομαλή ένταξη των παιδιών.

Για τις δυσκολίες και προβλήματα που αντιμετωπίζουν εντός σχολικού πλαισίου στην προσπάθεια για προώθηση της συμπερίληψης χαρακτηριστικά η Β.Δ. ανέφερε ότι εφαρμόζεται κατά το δυνατόν ανάλογα το τι προσφέρεται από το κράτος. Ταυτόχρονα επισήμανε ότι τα τμήματα που υπάρχουν είναι μικτής ικανότητας εντός σχολικού πλαισίου. Ενώ η Σ.Λ. επισήμανε την αντίσταση στην εφαρμογή της συμπερίληψης από Διευθυντές αλλά και από Εκπαιδευτικούς. Ενώ η ΣΕΑ ανέφερε και θέματα συμπεριφοράς, άρνησης, συμμόρφωσης με τους κανονισμούς και διάφορα μαθησιακά επίπεδα μεταξύ των μαθητών. Τέλος ο ίδιος ο Διευθυντής χαρακτηριστικά είπε ότι η ψυχολογική κατάσταση κάποιων μαθητών δημιουργούν προβλήματα, δυσκολίες εντός συνόλου της τάξης.

Επιπρόσθετα όσον αφορά πως αυτές οι δυσκολίες θα μπορούσαν να ξεπεραστούν η Β.Δ. ανέφερε ότι οι καλοί ήταν τα τμήματα να μπορούσαν να χωριστούν ανάλογα των ικανοτήτων των ίδιων των μαθητών για να μπορούσαν και οι ίδιοι οι μαθητές να απέδιδαν καλύτερα. Ενώ παράλληλα η Σ.Λ. χαρακτηριστικά επισήμανε την ανάγκη επιμόρφωση της Διεύθυνσης των σχολείων, εκπαιδευτικών και να γίνονται άμεσα δράσεις. Ταυτόχρονα η ΣΕΑ είπε «μπορούν να ξεπεραστούν οι δυσκολίες σε κάποιο βαθμό, χρειάζεται εφαρμογή πολιτικής, δράσεων στο υφιστάμενο σύστημα που δυστυχώς δεν είναι εφικτό ακόμη να εφαρμοστεί». Τέλος ο Διευθυντής ανέφερε ότι χρειάζονται επιπλέον ενισχυμένες ώρες στα εξεταζόμενα μαθήματα σε μικρές ομάδες.

Και τέλος για τους ποιοι παράγοντες θα μπορούσαν να συμβάλλουν σε μια τέτοια προσπάθεια ενσωμάτωσης και ένταξης η Σ.Λ. ανέφερε ότι χρειάζεται αρχικά η Διεύθυνση του εκάστοτε σχολείου να είναι δεκτική, να υπάρχει όρεξη, συνεργασία, επικοινωνία και καλή διάθεση. Παράλληλα η ΣΕΑ ανέφερε ότι μπορούν να ξεπεραστούν σε κάποιο βαθμό όλα τα εμπόδια αλλά χρειάζεται εφαρμογή πολιτικής, δράσεων στο υφιστάμενο σύστημα. Τέλος ο Διευθυντής εισηγήθηκε να ολοκληρώνεται το ωρολόγιο πρόγραμμα πιο γρήγορα και να υπάρχουν τακτά διαλείμματα.

5. Συζήτηση – Εισηγήσεις

Η διεξαγωγή της έρευνας βοήθησε στην κατανόηση από την πλευρά όλων των εμπλεκόμενων ότι οι ίσες ευκαιρίες μάθησης πρέπει να διασφαλίζονται για όλους τους μαθητές εντός σχολικού πλαισίου. Η Κύπρος μετά την Επικύρωση της Σύμβασης του ΟΗΕ δεσμεύτηκε για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των παιδιών με οποιαδήποτε αναπηρία για μια καλύτερη αλλά και ουσιαστικότερη εκπαίδευση. Παρά την δέσμευση της Κύπρου για υλοποίηση της σύμβασης του ΟΗΕ το 2006 για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία ένα από τα οποία είναι και οι ίσες ευκαιρίες μάθησης δια μέσω της ενιαίας εκπαίδευσης φαίνεται

ότι ακόμη δεν έχει ουσιαστικά εφαρμοστεί ή έστω διαμορφωθεί κατάλληλα και επαρκώς.

Την τελευταία κυρίως δεκαετία ο αριθμός των μαθητών με οποιαδήποτε ειδική ανάγκη που φαίνεται να εγγράφονται στα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης παρουσιάζει μια ραγδαία αύξηση, παρ' όλα αυτά οι εκπαιδευτικοί ανάφεραν έντονα τις δυσκολίες ένταξης και ενσωμάτωσης αυτών των μαθητών εντός μιας σχολικής τάξης. Ανάφεραν χαρακτηριστικά τις δυσκολίες όσον αφορά την διαφοροποίηση όλης της διδασκαλίας και εμπειριστατωμένα είπαν ότι βαθμολογούν με μεγάλη επιείκεια τα γραπτά των μαθητών αυτών. Το συμπέρασμα αυτό μας έχει οδηγήσει στην απόπειρα εξεύρεσης των καταλληλότερων τρόπων μέσα από τους οποίους η συμπεριληπτική θεωρία θα μπορούσε να εφαρμοστεί αποτελεσματικότερα και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

6. Συμπεράσματα

Η έννοια που σχετίζεται άμεσα με την ειδική αγωγή και τις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών, είναι αυτή της ενιαίας εκπαίδευσης (inclusive education). Η ενιαία εκπαίδευση έχει ως στόχο την εφαρμογή ισότιμων παροχών για όλους τους μαθητές ανεξαρτήτως ιδιαιτεροτήτων (Liasidou, 2012; Liasidou & Antoniou, 2015). Η ενιαία εκπαίδευση έχει ως στόχο την συμμετοχή όλων των μαθητών σε όλες τις δραστηριότητες εντός γενικών σχολείων (Terzi, 2010). Απαραίτητη προϋπόθεση της ενιαίας εκπαίδευσης είναι η διαφοροποιημένη διδασκαλία με στόχο την εξυπηρέτηση των αναγκών των μαθητών με οποιαδήποτε ειδική ανάγκη (Liasidou, 2012).

Με βάση τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΟΗΕ, 1989), όλα τα παιδιά δικαιούνται ίση μεταχείριση χωρίς καμιά διάκριση, ανεξαρτήτως της κατάστασης ή των ιδιαίτερων αναγκών (άρθρο 2), και ιδιαίτερα τα παιδιά με αναπηρίες έχουν το δικαίωμα να τυγχάνουν ειδικής φροντίδας αλλά και να συμμετέχουν ίσα τόσο στην εκπαίδευση όσο και στην κοινωνική ζωή (άρθρο 23). Με βάση τον νόμο του 1999 περί ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης παιδιών με οποιεσδήποτε ιδιαιτερότητες αναφέρεται ότι όλα τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ιδιαιτερότητες έχουν το δικαίωμα εκπαίδευσης/ένταξης που παρέχεται σε όλα τα παιδιά. Ως εκ τούτου το ΥΠΠΑΝ έχει την ευθύνη ευκαιριών, καθοδήγησης και αποκατάστασης προς αυτά τα παιδιά για να αναπτύξουν όλες τους τις δυνατότητες για την ομαλή ένταξη τους εντός σχολικού πλαισίου όποιο και αν είναι αυτό δημοτικής, μέσης, τεχνικής, μονάδας ή και ειδικού σχολείου.

7. Επίλογος

Η Ειδική Αγωγή έχει υποστεί διάφορες τροποποιήσεις και ανακατατάξεις στο πέρασμα των χρόνων ενώ παρατηρείται μία καθυστέρηση της Ελλάδας και της Κύπρου σε σχέση με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη. Οι προσπάθειες για αναβάθμιση του τομέα της ειδικής αγωγής, των δύο χωρών που εξετάζουμε, είναι μεγάλες χωρίς όμως να εκλείπουν τα προβλήματα και οι αδυναμίες. Οι προσπάθειες όμως για αναβάθμιση του κλάδου της ειδικής

αγωγής κυρίως στην Κύπρο ολοένα και εξελίσσεται όμως δεν σημαίνει ότι δεν παρατηρούνται και προβλήματα αλλά και αδυναμίες. Επιπρόσθετα, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Κύπρο καταγράφονται προσπάθειες ένταξης των παιδιών με οποιαδήποτε ειδική ανάγκη σε σχολεία γενικής εκπαίδευσης, με στόχο το καλό συμφέρον των παιδιών/μαθητών αλλά και την αλληλεπίδρασή τους με συνομήλικα τους παιδιά/συμμαθητές με απώτερο σκοπό την κοινωνική αποδοχή. Εντούτοις παρατηρούνται ακόμη και σήμερα προκαταλήψεις και στερεότυπα

Βιβλιογραφία

- OHE (1989) Διεθνής Σύμβασης των Δικαιωμάτων των Παιδιών.
- Πεδιαδίτης, Α.Δ. (2009) *Εισαγωγή στην Μεθοδολογία της Έρευνας*.
- Σούλης, Γ., Σ. (2002) *Η παιδαγωγική της ένταξης. Από το σχολείο του διαχωρισμού σε ένα σχολείο για όλους*. Τόμος Α, Αθήνα: Τυπωθήτω Γεώργιος Δαρδανός.
- Τσακνάκη Φ. (2014) Στάσεις και απόψεις των εκπαιδευτικών ως προς την ενσωμάτωση μαθητών με νοητική ανεπάρκεια σε σχολικές μονάδες γενικής εκπαίδευσης.
- Χαραλάμπους, Κ. (2020) *Εμπόδια Συνοδοιπόροι ενός Διευθυντή στην προσπάθεια για συμπερίληψη των μαθητών των ειδικών μονάδων μέσης εκπαίδευσης της Κύπρου*. Διδακτορική Διατριβή. Πελοπόννησος.
- Avramidis, E. & Kalyva, E. (2007) The influence of teaching experience and professional development on Greek teachers' attitudes towards inclusion. *European Journal of Special Needs Education*, 22(4), 367-389.
- Braun, V. & Clarke, V. (2012) *Thematic analysis*. In H. Cooper, P. M. Camic, D.L.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2011) *Research Methods in Education* (7th ed.). London: Routledge
- Creswell, J. W. (2014) *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches* (4th ed.), London: Sage Publications Ltd.
- EASNIE (2015) *European Agency Statistics on Inclusive Education (EASIE): Methodology Report*. (A. Watkins, S. Ebersold, and A. Lénárt, eds.). Odense, Denmark.
- Liasidou A. (2012) *Inclusive education and critical pedagogy at the intersections of disability, race, gender and class*.
- Liasidou, A. & Antoniou, A. (2015) Head teachers' leadership for social justice and inclusion. *School Leadership & Management*, 35(4), 347-364.
- Long, A. T. Panter, D. Rindskopf & K. J. Sher (Eds) (2012). *APA handbook of research methods in psychology*, Vol. 2: Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological (pp. 57-71). Washington, DC: American Psychological Association.

Messiou, K. (2016) (2002) Collaborative action research: facilitating inclusion in schools. Educational Action Research. Ανακτήθηκε στις 13/07/2016 από <https://doi.org/10.1080/09650792.2018.1436081>

Terzi L. (2010) *Disability and civil equality a capability perspective.*